

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra českého jazyka a literatury

Válečná traumata ve vybraných dílech Vladimíra Kőrnera

Projekt: filmové promítání

Bakalářská práce

Autor: Veronika Vidrnová
Studijní program: Mediální a komunikační studia
Studijní obor: Literární dokumentaristika a teorie čtenářství
Vedoucí práce: prof. PhDr. Vladimír Křivánek, CSc.

Zadání bakalářské práce

Autor: Veronika Vidrnová

Studium: P131503

Studijní program: B7202 Mediální a komunikační studia

Studijní obor: Literární dokumentaristika a teorie čtenářství

Název bakalářské práce: **Válečná traumata ve vybraných dílech Vladimíra Körnera**

Název bakalářské práce War trauma in selected works by Vladimír Körner
AJ:

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Autor/ka se zaměří na porovnání filmových děl od Vladimíra Körnera. Tato díla porovná z hlediska existencialismu a česko-německých vztahů po 2.světové válce. Projekt bude zaměřen k tématu.

KÖRNER, Vladimír. Podzimní novely: Adelheit, Zánik samoty Berhof, Zrození horského pramene. Vydání první. Brno: Československý spisovatel, 1983. KÖRNER, Vladimír. Rozhovory 1964-2009. Praha: Dauphin, 2009. Spisy Vladimíra Körnera, sv.11. ISBN 978-80-7272-237-2. NOVOTNÝ, Vladimír. Tragické existenciály Vladimíra Körnera. 1.vyd. Praha: ARSCI, 2013. ISBN 978-80-7420-033-5.

Garantující pracoviště: Katedra českého jazyka a literatury,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: prof. PhDr. Vladimír Křivánek, CSc.

Oponent: doc. PaedDr. Božena Plánská, CSc.

Datum zadání závěrečné práce: 19.1.2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně pod vedením prof. PhDr. Vladimíra Křivánka, CSc. a uvedla jsem všechny použité informační zdroje.

V Hradci Králové dne

Anotace

VIDRNOVÁ, Veronika. *Válečná traumata ve vybraných dílech Vladimíra Körnera*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2016. 41 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá porovnáváním tragických osudů v dílech Vladimíra Körnera z poválečného období. Zaměřuje se konkrétně na filmová zpracování Podzimních novel, což jsou Adelheid, Cukrová bouda a Zánik samoty Berhof, kde jsou zaznamenány i autobiografické prvky z autorova života. Práce se dále věnuje Körnerovu životu a dílu obecně a režisérům, se kterými spolupracoval. Podstatnou část práce věnuji česko-německým vztahům od 19. století až po národní vypořádání v období po Druhé světové válce. Následuje osobní zhodnocení historické události a shrnutí všech třech děl. V závěru práce se věnuji popisu projektu, což je promítání jednoho ze tří uváděných děl, konkrétně Cukrové boudy, jeho realizaci, účasti a ohlasům na samotný příběh.

Klíčová slova

Vladimír Körner, Česko-německé vztahy, Cukrová bouda, Adelheid, Zánik samoty Berhof

Annotation

VIDRNOVÁ, Veronika. *War trauma in selected works by Vladimír Körner*. Hradec Králové. Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2016. 41pp Bachelor Degree Thesis.

The bachelor thesis deals with comparisons of tragic fates in the works of Vladimír Körner. It focuses concretely on the film adaptations of Autumn novels, which are Adelheid, Sugar shed and Extinction solitude Berhof. In that novels there are recorded autobiographical elements of the author's life and his work in general and directors of each film adaptation as well. There are also mentioned Czech-German relationships since the 19th until the end of the Second World War. Following a personal appreciation of historical events and summary of all three works. In conclusion, I describe the project, which id screening one of the three featured works, specifically Sugar shack, its implementation, participation and gigs at the story itself.

Keywords

Vladimír Körner, Czech-German relationships, Sugar shack, Adelheid, Extinction solitude Berhof

Poděkování

Ráda bych poděkovala prof. PhDr. Vladimíru Křivánkovi, CSc. za podnětné rady a odborné vedení této bakalářské práce.

Obsah

ÚVOD.....	8
I. Teoretická část bakalářské práce	9
1 Česko-německé vztahy.....	10
1.1 Odsun nebo vyhnání	13
2 Vladimír Körner	15
2.1 Život.....	15
2.2 Dílo	16
2.2.1 Próza.....	16
2.2.2 Náměty a scénáře.....	17
3 Režiséři	18
3.1 František Vlácil	18
3.2 Karel Kachyňa	18
3.3 Jiří Svoboda	19
4 Adelheid	20
5 Cukrová bouda	23
6 Zánik samoty Berhof	27
7 Závěr.....	30
II. Projektová část bakalářské práce.....	32
8 Úvod.....	33
9 Realizace.....	33
9.1 Autorská práva	34
9.2 Čas a místo	34
9.3 Propagace.....	34
9.4 Průběh	35
9.5 Diskuze	35
10 Příležitosti.....	36
11 Vyhodnocení.....	37
ZÁVĚR	38
ZDROJE	40

ÚVOD

Tématem mé bakalářské práce jsou válečná traumata ve vybraných dílech Vladimíra Kőrnera. Zaměřila jsem se na porovnávání filmových adaptací natočených na motivy Podzimních novel od Vladimíra Kőrnera, ve kterých se nejvíce promítají jeho osobní zkušenosti s poválečnou situací v Československu. V práci mi jde především o porovnání výše zmíněných děl a konkrétních tragických událostí, které postihly obyvatele v pohraniční oblasti těsně po Druhé světové válce.

V první kapitole se obecně věnuji historii vztahů mezi Čechy a Němci od 19. století. Z důvodu nejednotnosti názoru na téma vyhnání či odsun Němců v poválečném období a vztahů mezi Čechy a Němci obecně, jsem se rozhodla popsat vývoj jejich sousedského soužití pouze obecně, z hlediska historických faktů, bez jakéhokoli náznaku mého názoru na danou problematiku. Druhá kapitola se věnuje spisovatelovu životu a dílu. Životním událostem, které ovlivnili nejen autora samotného ale i celou jeho tvorbu. Všechna tři díla jsou popsána v jednotlivých kapitolách.

Téma odsunu či vyhnání Německého obyvatelstva z území Československa jsem si vybrala především proto, že je toto téma stále velmi živé a i přes to velmi nejasné. Názory se liší národ od národa, kraj od kraje i člověk od člověka a to v extrémních rovinách. Slýchány jsou postoje buď protiněmecké, nebo protičeskoslovenské, ale jen málokdo řekne, že chyba byla na obou stranách. Proto jsem se rozhodla zaměřit se na toto téma a utvořit si v sobě názor bez předsudků a bez ovlivňování lidí, kteří většinou nemají ani osobní zkušenosti z daného období a vychází pouze z názoru někoho jiného. Z tohoto důvodu jsou všechny kapitoly krom závěrečné, ve které se pokouším popsat svůj konečný názor, objektivní a vychází pouze z odborné literatury a filmových adaptací.

I. Teoretická část bakalářské práce

1 Česko-německé vztahy

Nálada, která panovala mezi Čechy a českými Němci těsně po 2. světové válce nebyla ovlivněna pouze válkou samotnou. Vztahy mezi těmito národy se utvářely už po dlouhá staletí. Snahy o idylické soužití a mír mezi dvěma národy na jednom území začaly upadat již v roce 1843, kdy nastaly projevy nacionálně vyhraněných postojů. V Lipsku zazněl od Franze Schuselky, českého Němce, názor, že za mužný a čestný je pokládán pouze národní uvědomělý postoj, tzn. buď český, nebo německý. Avšak český národ považoval v té době již za německý a tudíž nemohoucí cokoli změnit. (Richter, *Bez démonů minulosti*, s. 15)

Důležitým okamžikem 19. století byla revoluce v roce 1848. Češi a Němci společně na základě sepsané petice, ve které požadovali mimo jiné národní zrovnoprávnění a jednotu českých zemí, vymohli kabinetní list z 8. dubna. (Richter, *Bez démonů minulosti*, s. 16) „Česká řeč se jím ve všech odvětvích státní správy a veřejného vyučování prohlašovala za zcela rovnoprávnou s řečí německou, všechny veřejné úřady a soudy měly být obsazovány pouze úředníky znalými obou jazyků, zemským sněmům se povolovalo projednat zrušení robotních a jiných poddanských povinností. Potvrzovala se rovněž platnost vydaných nařízení o svobodě tisku, národních gardách a zrušení roboty za náhradu od 1. dubna 1849. Vyhovělo se i požadavku, aby české země byly sjednoceny určením místodržícího z panovnického rodu.“¹ V této době žili Češi a Němci na jednom území ve společné toleranci a vznikalo tak česko-německé vlastenectví.

Takovýto téměř ideální stav trval do doby, než se začaly mezi německým obyvatelstvem šířit informace, že se Češi chtějí odtrhnout, připojit se k Rusku a zbavit se Němců. Mezi Němci se objevil strach a obavy. I přes vysvětlování a snahy dokázat, že je vše smyšlené, měli čeští Němci strach ze zhoršení existenčních podmínek a podléhali nesnášenlivému nacionalismu. Začali odmítat rovnocenné soužití s Čechy a objevila se idea Velkého Německa, která si postupně získávala příznivce nejen v zemích Německého spolku, ale i v Rakousku a u českých Němců.

¹ RICHTER, Karel et al. *Bez démonů minulosti: Česko-německé vztahy v osudových okamžicích společné minulosti*. Vydání první. Praha: Rodiče s.r.o., 2003. S. 16. ISBN 80-86695-39-5.

U Čechů, především u mladší generace (např. K. Havlíček) převládala tendence státoprávního nároku českých občanů a majoritního postavení Čechů z důvodu prvorozenosti. Stejně jako Němci, nesouhlasí s rovnoprávností, ale požadují opačnou myšlenku a to prioritu Čechů a češtiny. Zatímco starší generace Čechů v čele s Palackým souhlasí s tím, že Češi a čeští Němci jsou dva národy a český stát považuje za utrakvistický.

Již za působení vlády premiéra Taafeho se Němci snažili prosadit myšlenku odtržení pohraničního území od Čech a vytvoření uzavřeného německého území v Čechách. S odůvodněním, že hrozí rozdělení země a tím i ústavou zaručený právní stát, byl návrh zamítnut. V dalších letech docházelo k různým politickým roztržkám mezi Čechy a Němci. Situace se vyhrotila až v posledních letech 19. století, kdy nově zvolený premiér Badeni zavedl zrovnoprávnění češtiny a němčiny na úrovni úředních jazyků. V německém pohraničí docházelo k demonstracím, Češi byli propouštěni ze zaměstnání a dostávali příkazy k vystěhování z obce. V dalších letech i během Světové války se Němci a Češi snažili udržet si své postavení ve státě.

Další snahy českých Němců odpojit pohraničí od Čech přišly po Světové válce, kdy byla vyhlášena samostatná Československá republika. Odvolávali se na sebeurčovací právo národů a snažili se zříditi na území osídlené Němci správu na ochranu národa.

Po skončení 1. světové války, uzavření Versailleského míru a podepsání smlouvy o menšinách v Saint Germain vládla mezi politiky na území Československa nálada, že se vztahy mezi Čechy a Němci urovnají a vyváží. Další zvrát však nastal v roce 1933, kdy Konrad Henlein oznámil vznik Sudetendeutsche Heimatfront, což byla politická organizace, která se hlásila jako sjednocující prvek všech sudetských Němců. Mezi první kroky organizace patřilo prohlášení loajality k Československu a nabídnutí spolupráce německé agrární straně. Nacisté, kteří se v Německu dostali k moci, se nejprve začali zabývat německými spolky v zahraničí zabývajícími se německými menšinami, tudíž i tím v Československu. Byla ustanovena rada, jejíž náplň spočívala v začleňování Německých obyvatel v zahraničí do německé politiky, kterou vedl Rudolf Hess. Henlein dostal od Německa přislíbené peníze pro udržení organizace a vybudování silné politické strany. V roce 1935 Henlein změnil svou organizaci na

Sudetoněmeckou stranu a ve volbách získal 2/3 voličů. V druhých volbách dokonce 9/10 voličů mezi německým obyvatelstvem. V tuto chvíli již nebylo proč pochybovat o podřízení Sudetoněmecké strany politice Německa. (Kolektiv autorů, Bez démonů minulosti, s. 15-81)

Vítězství Sudetoněmecké strany ve volbách otevřelo možnosti uplatňovat požadavky a nároky na sudetoněmeckou oblast v Československu. To prosadil Hitler společně s Henleinovou stranou a posléze se souhlasem dalších států na Mnichovské konferenci. Po těchto událostech mnozí němečtí demokraté uprchli do Československa a Češi z pohraničí se museli pod nátlakem teroru německých obyvatel, NSDAP a policie odstěhovat z pohraničí. 15. března 1939 se dostali německé jednotky do Prahy a Brna. Hitler zřídil Protektorát Čechy a Morava, kde nastolil základní linie své politiky. Čechům sliboval vlastní život, autonomii, určitou národní svobodu. Ve výnosu druhý den stálo „Protektorát Čechy a Morava je autonomní a spravuje se sám.“ Společně s prezidentem státu měl na Protektorát dohlížet i říšský protektor, který měl dohlížet, aby nebyla poškozována Říše. (Brandes Detlef, Cesta do katastrofy, s. 29-30.)

Během válečných let došlo k hromadným popravám Čechů. Například v roce 1941 po příjezdu R. Heydricha, zastupujícího říšského protektora, který vyhlásil výjimečný stav. Během listopadu bylo oznámeno 404 rozsudků smrti, které se týkaly především obchodníků na černém trhu a členů odboje. Dalším z vyhrocených momentů mezi Čechy a Němci nastal po atentátu na Heydricha v roce 1942. Po prvním rozkazu Hitlera mělo být postříleno až 10 000 Čechů, později byl tento rozkaz stažen a jako odplata byly vypáleny obce Lidice a Ležáky a zavražděno přes 1300 osob. Po této události vymohl E. Hácha svůj požadavek, aby byli Češi, z důvodu vysoké úmrtnosti, z Osvětimi převezeny do jiných táborů a v budoucnu tam už nebyli posíláni. Ještě tentýž rok Hitler potvrdil K. H. Frankovi, že nepožaduje, aby český národ nastoupil na frontu, ale očekává od nich pracovní nasazení ve prospěch Říše, jelikož význam Protektorátu pro Německo spočíval především v těžkém průmyslu. (Brandes Detlef, Cesta do katastrofy, s. 33-34)

Otázka konečného řešení českého národa byla z důvodu velké pracovní síly přesunuta na poválečné období. To byl také jeden z impulsů myšlenky vystěhování Německého národa z Československa. Mezi další aktéry a podmínky, které živily myšlenku vystěhování Němců z ČSR, byly například Československé exilové vedení, popudy odboje v protektorátu nebo také vliv nových spojenců USA a SSSR. (Lemberg Hans, *Cesta do katastrofy*, s. 62)

Jak vyplývá z výše uvedených historických událostí, je jasné, že vztahy mezi českými Němci a Čechy nebyly nikdy zcela bezproblémové. I když faktem zůstává, že společně vytvořili rozvinutý stát.

„Hranice oblastí národních zájmů, jak je formulovaly jednotlivé národní reprezentace, se v mnoha ohledech protínaly a překrývaly a přinášely možnosti konfliktů v nejrůznějších rovinách (...). Na obou stranách se vytvářely obranné i ofenzivní mechanismy v politickém, hospodářském, sociálním i kulturním životě a na obou stranách rostl pocit ohrožení a současné rozhořčení, který pramenil z přesvědčení o správnosti a legitimitě vlastních snah.“²

1.1 Odsun nebo vyhnání

Po konci druhé světové války se naskytl otázka, jak vyřešit životy Čechů a Němců na území Československa. Propast, která vznikla mezi vztahy Čechů a Němců ve 40. letech bránila řešení česko-německých vztahů podáním ruky, sklopením očí a dalším klidným soužitím. Přišlo tedy na řešení, o které usilovali už čeští Němci ve 30. letech, rozchod.

Spousta lidí si stále myslí, že za myšlenku odsunu či vyhnání obyvatel může E. Beneš, ale není tomu tak. Tyto praktiky jsou známy již z 20. let, kdy byla výměna obyvatelstva provedena mezi Řeckem a Tureckem. Tyto myšlenky ale přetrvávaly v evropském myšlení i v letech 30. a 40. O vyřešení problému německých menšin v Evropě odsunem do Německa bylo společné rozhodnutí vítězných států.

Původní myšlenka odsunu měla být založená na nutnosti diferencovat Německé obyvatelstvo v Československu, avšak domácí odboj nevyklučoval princip kolektivní

² KUČERA, Jaroslav. *Odsun nebo vyhnání*. Vydání první. Praha: H&H, 1991. Panorama dějin, s. 4. ISBN 80-85467-32-1.

viny. Spojenci naléhali na Československo, aby ve věci odsunu nepodnikali žádné jednostranné kroky a počkali na vyjádření. Hlavním požadavkem spojenců bylo, aby odsun proběhl spořádaně a organizovaně. Původně se počítalo i s cca 800 000 Němci, kterým by se poskytl státní občanství, a postupně by se asimilovali.

Emocionální napětí, otřesné zážitky z války i poválečné zprávy o životě v koncentračních táborech živili v lidech pouze negativní pocity vůči všemu Německému. Šéfredaktor Svobodného slova tvrdil, že není rozdíl mezi nacismem a němectvím. Herbenova výpověď byla sice velmi extrémní a výjimečná, ale vystihovala poválečnou náladu v Československu. To vše živilo myšlenky na konečné řešení soužití s Němci a jejich odsun. (Kučera Jaroslav, *Odsun nebo vyhnání*, s. 6-9)

„Vyhraněný negativní postoj české veřejnosti vůči všemu německému vedl v závěru války a v prvních poválečných týdnech k excesům proti německému obyvatelstvu, které neměly nic společného s obnovou mírového života, potrestáním nacistických zločinů nebo odsunem.“³

Česko-německé vztahy se vyvíjely dlouhá léta a skončily poválečným vypořádáním. Zda měli Němci právo na své území nebo Češi měli právo Němce odsunout či vyhnat je otázka na každého z nás zvlášť. Každého se toto období dotýká jinak a s jinými emocemi, proto jsou diskuse na toto téma pouhým a nikdy nekončícím kolotočem argumentů, názorů a silných emocí.

³ KUČERA, Jaroslav. *Odsun nebo vyhnání*. Vydání první. Praha: H&H, 1991. Panorama dějin, s. 8. ISBN 80-85467-32-1.

2 Vladimír Körner

2.1 Život

Vladimír Körner, český spisovatel, dramaturg, filmový a televizní scénárista, se narodil 12.10.1939 v Prostějově, při cestě do Uhřetic u Kojetína, kam byla jeho rodina pocházející ze Sudet nucena se přestěhovat. Zde byl na samém konci války 7.5.1945 zastřelen jeho otec, který během války patřil k představitelům vojenského odboje v Kojetíně.

Po válce se s matkou vrátili zpět na severní Moravu do Zábřehu na Moravě, kde vychodil obecnou školu a v letech 1953-1954 se učil na sedláře a podkováře. V roce 1954 učení ukončil a začal se studiem v Čimelicích na průmyslové škole filmové a poté dramaturgii na filmové fakultě Akademie múzických umění v Praze u prof. F. A. Dvořáka a Milana Kundery.

Už během studií působil jako dramaturg (1962-1970) a později také jako scénárista (1970-1991) Filmového studia Barrandov, kde spolupracoval především s režisérem Františkem Vláčilem, než byl vyhozen pro nadbytečnost. Mezi jeho prvotiny patřily scénáře středometrážního filmu Čas jeřabin (1963) a filmu Deváté Jméno (1963). Po odchodu z Barrandova, v době, kdy se nemohl podílet na scénářích a filmech, se uchýlil k literatuře. Sám v jednom z rozhovorů říká „Literatura byla mým útočištěm v těžkých dobách, kdy jsem nesměl točit filmy.“⁴ On sám se profesně považuje především za scénáristu s odůvodněním, že tuto profesi vystudoval. (Ladislav Soldán, Čeští spisovatelé 20. Století, s. 288-290)

⁴ Festival spisovatelů Praha: Zločin a trest 2016. Vladimír Körner: FSP 2013. [online]. © 1998-2016 [cit. 2016-04-20]. Dostupné z <http://www.pwf.cz/archivy/autori/vladimir-korner/cz/>.

2.2 Dílo

2.2.1 Próza

K psaní se poprvé dostal až díky přijímacím zkouškám na FAMU, kde musel předložit literární práci. V jeho případě to byl *Železný kříž*, dramaticky vyprávěný román o čimelickém hrobaři, který byl později zfilmován pod názvem *Balada o vojákově*. V době, kdy studoval na vysoké škole, vzniklo jeho první velké dílo *Slepé rameno*, do něhož vložil své zážitky ze svých doposud prožitých zkušeností. I když je příběh časově vložen do doby, kterou nemohl sám prožít, můžeme jasně vyčíst, že píše o období v posledním roce 2. sv. války a že má hlavní postava spoustu rysů společných s jeho otcem. *Slepé rameno* mělo vyjít v Čs. Spisovateli, což se ale nestalo z důvodu zákazu vydání tohoto díla, jelikož měl údajně Körner odlišný pohled na konec druhé světové války.

Místo toho vyšla Körnerovi v roce 1964 kniha *Střepiny v trávě*, která ale původně nebyla zamýšlena jako literární dílo, nýbrž jako filmový scénář, podle kterého Dušan Klein natočil film *Místenka bez návratu* a až poté byl přepsán do knižní podoby. Proto je také toto dílo považováno za autorův debut.

Jeho tvorba byla zásadně ovlivněna nejen traumatem ze smrti otce, již byl svědkem, ale také dětstvím v pohraničí v době odsunu Němců. (Novotný V., *Tragické existenciály Vladimíra Körnera*) Při rozhovoru na Festivalu spisovatelů se k otázce česko-německých vztahů vyjadřuje „To byly normálně vraždy, nic jiného to nebylo. V Zábřehu je psí hřbitov, tam jsem viděl umlácených tolik lidí. Blbý je, že my jako děti jsme byli svědci tohohle. (...) Odsun se týkal jenom starých lidí, dětí nebo postižených, protože muži šli rovnou do zajetí nebo padli.“⁵

⁵ KÖRNER, Vladimír. *VIDEO: Diskuze s Vladimírem Körnerem*. In: pwf.cz [online]. 26.2.2014 15:51 [cit. 2016-04-20]. Dostupné z: http://www.pwf.cz/archivy/texty/clanky/video-diskuze-s-vladimirem-kornerem_10085.html

Toto téma se promítá do děl Adelheid (1967), Zánik samoty Berhof (1973) a Zrození horského pramene (1979), které byly později vydány pod názvem Podzimní novely. Všechny tři prózy byly zfilmovány. První, Adelheid, byla zfilmována pod vedením Františka Vláčila v roce 1969. Zánik samoty Berhof vznikl ve spolupráci s režisérem Jiřím Svobodou v roce 1983 a v roce 1980 bylo pod názvem Cukrová bouda natočeno třetí dílo, Zrození horského pramene, u kterého se režie ujal Karel Kachyňa.

Další spisovatelova literární díla se dají rozdělit podle zasazení do určité doby a století. První skupinou je středověká próza, kam se řadí díla Smrt svatého Vojtěcha patřící do století 10., Písečná kosa a Údolí včel, které patří do století 13. Ke druhé skupině se řadí díla Lékař umírajícího času nebo Psi kůže ze 17. Století a o období po Prusko-rakouské válce až do období 1. sv. války zase píše v dílech Post Bellum 1866, Anděl milosrdenství, Oklamáný nebo Život za podpis. (Novotný V., Tragické existenciály Vladimíra Körnera)

2.2.2 Náměty a scénáře

Již při studiích, od roku 1962, byl Vladimír Körner zaměstnán jako dramaturg ve Filmovém studiu Barrandov a později zde působil jako scénárista. Na začátku své kariéry nejprve píše příběhy ze současnosti, tzv. středometrážní filmy Čas jeřabin (1963), Deváté jméno (1963), Místenka bez návratu (1964) nebo Sázka na třináctku (1977). Většina jeho děl vznikla nejdříve jako filmový scénář. Například Adelheid, Zrození horského pramene nebo Zánik Samoty Berhof. Jeho práce však byly zamítány jako politicky nevhodné, a tak je přepracoval v novely a až velké ohlasy u čtenářů a překlady v zahraničí dopomohly k tomu, že se některá díla povedlo prosadit a natočit. V pozdějších scénářích se pak čím dál více uchyluje do minulosti.

3 Režiséři

3.1 František Vláčil

První významný režisér, se kterým Vladimír Körner spolupracoval, byl František Vláčil, rodák z Českého Těšína, který své dětství prožil na Severní Moravě a v Brně. Vystudoval Filozofickou fakultu brněnské univerzity a nastoupil k tamější skupině kresleného a loutkového filmu. Zde prošel postupně všemi funkcemi filmového štábu a naučil se základům profese.

Vladimír Körner a František Vláčil se pracovním poprvé setkali u filmu Údolí včel v roce 1967. Vláčil chtěl využít zkušeností z filmu Markéta Lazarová a vedení studia Barrandov zase chtělo ušetřit a využít znovu historické kulisy po tomto velmi finančně nákladném filmu. Körner v té době studoval řádové rytíře ve středověku kvůli práci, kterou dostal. Režisér se o tom dozvěděl a nabídl Körnerovi spolupráci. (Rozhovory 1964-2009, str. 8) Údolí včel bylo pro oba důležité i z hlediska hereckého obsazení. Ondřeje z Vlkova, hlavní roli, měl původně hrát jako dvojroli Jan Kačer, ale z důvodu finančních a technických podmínek to nebylo realizováno a pro hlavní postavu byl vybrán Petr Čepek, který v té době působil v pražském Činoherním klubu. Spolupráce těchto tří velikánů byla tak úspěšná, že ji zopakovali i u filmu Adelheid. (Milan „Gudaulin“ Černý, Vladimír Körner, csfd.cz)

Mezi další filmy z rukou Vláčila a Körnera patří Pověst o stříbrné jedli (1973), Stín kapradiny (1984) nebo Adelheid (1969).

3.2 Karel Kachyňa

Karel Kachyňa se narodil na Moravě v roce 1924. Jako jeden z prvních absolvoval na pražské FAMU a poté se věnoval režii dokumentárních filmů. Na začátku své kariéry spolupracoval se svým spolužákem Vojtěchem Jasným. K prvním dokumentům patří například Není stále zamračeno (1950), Neobyčejná léta (1952) nebo Lidé jednoho srdce (1953). Později debutují i s hraným filmem Dnes večer všechno skončí (1955), kde je zahrnuta i prorežimní propaganda. (Vladimír „Endyis“ Endler, Karel Kachyňa, csfd.cz)

S Vladimírem Körnerem spolupracoval na filmu Cukrová bouda (1980).

Mezi divácky známé patří filmy Král Šumavy (1959), Už zase skáču přes kaluže (1970), Ucho (1970), Setkání v červenci (1978), Láska mezi kapkami deště (1979), Sestřičky (1983).

3.3 Jiří Svoboda

Jiří Svoboda se narodil v roce 1945 v Kladně. V osmnácti letech byl přijat na Divadelní režii DAMU odkud byl z důvodu spoluautorství na dopise kritizující svobodu slova vyloučen. V roce 1966 nastoupil na FAMU v Praze, kde vystudoval režii a poté pracoval ve Filmovém studiu Barrandov jako scénárista a o čtyři roky později byl přeřazen mezi režiséry.

Debutoval celovečerním filmem Zrcadlo pro Kristýnku (1975). Mezi další úspěšné filmy patří Zánik samoty Berhof (1983), Skalpel, prosím (1985) a Sametový vrazi (2005).

V letech 1975 - 1989 byl členem KSČ poté do roku 1993 členem KSČM. V letech 1999 – 2003 přednášel na FAMU v současné době pracuje na Univerzitě Jana Amose Komenského. (Sarah „Paranoia“ Potok, Jiří Svoboda, csfd.cz)

4 Adelheid

Filmové ztvárnění Adelheid bylo natočeno v roce 1969 na námět stejnojmenné novely Vladimíra Křönera. Režie se ujal František Vláčil, pro něhož to byla první zkušenost s barevným filmem. Hlavní role ztvárnili Petr Čepek jako Viktor Chotovický a Emma Černá jako Adelheid Heidenmannová. Mezi další velká jména české kinematografie patří v té době začínající Pavel Landovský, který si zahrál roli četníka Jindry a nejznámější tzv. filmový neherec Jan Vostrčil jako nadstrážmistr Hejna. Scénář se věrně drží své knižní předlohy, takže i většina monologů a dialogů zaznívá ve filmu. Křöner to hodnotí kladně a uznává, že to filmu prospělo. (Křöner, Adelheid, videobonus, ČT)

Děj se odehrává v severomoravském pohraničí na podzim v roce 1945. V čase, kdy se zde střetávají ještě neodsunutí Němci společně s vracejícími se obyvateli, kteří odtud museli kdysi utéct. Na jednom území tak žijí lidé zničení válkou toužící po domově a rodině, lidé prahnoucí po pomstě a zabíjení, ale také lidé, kteří chtějí pouze rabovat a krást. (Československá filmová databáze, csfd.cz)

Již v prvním obraze filmu jsme seznámeni s jedním z hlavních problémů česko-německé společnosti v poválečném období a to s osídlením pohraničí po té, co jsou odtamtud nuceně vyháněni Němci. Toto počínání bylo bráno jako odčinění starých křivd. „Osídlení pohraničí českým lidem, konfiskace a přerozdělování majetku byly pro většinu politiků i občanů vnímány jako zadostiučinění a návrat k jakémusi přirozenému stavu před tím.“⁶

V průběhu takto složitých vztahů se odehrává příběh dvou lidí odlišně zasažených válečnými událostmi. Je to dvojice lidí, kteří stojí na rozdílných březích tehdejšího společenského měřítka. Viktor je český poručík působící v zahraničním odboji. Adelheid je dcera největšího nacisty v okolí. Avšak i přes všude přítomnou protiněmeckou nevráživost, přes rozdílnost jazyků a nemožnost se dorozumět, Viktor k Adelheid přilne a snaží se o vybudování vztahu a jakéhosi rodinného zázemí.

⁶ *Společnost v Sudetech po roce 1945*. In: antikomplex.cz [online]. © Antikomplex 2016 [2016-03-18]. Dostupné z <http://www.antikomplex.cz/spolecnost-v-sudetech-po-roce-1945.html>

Příběh začíná příjezdem poručíka Chotovického do obce Schwarzbach, který během války působil v Královském britském letectvu RAF a je pověřen správou sídla po Heidemannovi, největším nacistovi v okolí a otci Adelheid, který čeká v Olomouci na verdikt. Kdo je poručík Chotovický se ve filmu dozvídáme pouze okrajově a jen určité náznaky nás mohou přivést na myšlenku, kdo by mohl být. Mezi fakta uvedená ve filmu patří již zmíněný protiněmecký odboj v Británii a problémy s vředy. Nejasné ale je, zda opravdu pracoval pouze v zásobovacím skladu, jelikož správou majetku po někom tak vlivném jako byl Heidemann, nebýval pověřen člověk, který pouze doplňoval palivo. Nejasnosti se objevují i nad jeho vředy, kdy odmítá alkohol, protože by ho mohl zabít, ale přitom kouří, což je na vředy také přísně zakázané. (Doc. PhDr. Vladimír Suchánek Ph.D., UPOL).

O jeho minulosti nevíme téměř nic. Odkud pochází, co tragického se mu stalo, že se do Černého lesa vrátil. „Přesně, co jsem potřeboval. Procházky, životospráva...pořádně se zahrabat před světem.“⁷ Víme pouze, že je sám, bez rodiny. „Nemám už nikoho. (...) Řekněte, že nemám nikoho, kromě ní (...)“⁸

Chotovický od ostatních postav filmu vybočuje především svým vystupováním, spisovnou češtinou, neútočnou povahou uvědomělou a smířenou s koncem války, která se nechce mstít, ale pouze v klidu žít. Ve filmu je to nejvýrazněji patrné ve scéně, kdy Viktor strhne z rukávu Adelheid bílý pruh, který pro rozlišení museli nosit všichni Němci. Více se o poručíku Chotovickém v průběhu celého filmu nedozvíme. (Doc. PhDr. Vladimír Suchánek Ph.D., UPOL)

Adelheid je představitelka tzv. čisté německé rasy. Z tohoto důvodu byla poslána do programu Lebensborn. Šlo o projekt Heinricha Himmlera, kdy se snažili o vyšlechtění tzv. nordické rasy. Himmler byl přesvědčen, že nezáleží na národnosti, ale na rase, takže lidi do programu vybírali nejen v Německu, ale také mezi Čechy, Slováky apod. „Tyhle čisté Němky, byly posílány do špičkových penzionů, kam byli posíláni rasově čistí a nadějní, do budoucna, Němci. Tam měli dát Německu nové potomstvo rasově postavené nad všechny národy světa. To byla základní

⁷ *Adelheid* [film]. Režie František VLÁČIL. Česko, 1965.

⁸ *Adelheid* [film]. Režie František VLÁČIL. Česko, 1965.

idea.“⁹ (Doc. PhDr. Vladimír Suchánek Ph.D., UPOL). „Ukázalo se, že také byla v řádové škole v Pujtenu, jestli víte, co to znamená. Tam brali jenom elitu. Zažil jsem leccos, ale tak sprostý děvky jaktěživ ne.“¹⁰ V této scéně se projevuje i charakter Chotovického, kdy na takovou informaci nereaguje se záští a nenávisť vůči Adelheid, ale začínal se o ni čím dál více zajímat. „Co bude pak? (...) „Co chcete, když ji necháte nepokoji?“¹¹ I přes slušné zacházení a luxusní vybavení, které v Lebensbornu měli, byla Adelheid psychicky zdeptaná a zničená.

Nevíme, zda rozumí nebo nerozumí česky. V jejím chování a mimice jsou drobné náznaky, kdy si můžeme myslet, že ví, co kolem ní lidé říkají. Například ve scéně, kdy nadstrážmistr Hejna říká poručíku Chotovickému „Slečna je jeho dcera. To jste nevěděl?“¹², ale nikdy na otázky v českém jazyce neodpovídá a dělá, že nerozumí.

I přes všechna fakta, která se Viktor postupně dozvídá o minulosti Adelheid, je odhodlaný s ní zůstat a bojovat za ni. „Mám jít proti vám svědčit. Nemusíte se bát. Nebudu mluvit. (...) Ničeho se neboj Adelheid, můžu ti pomoci, když budeš chtít.“¹³ Adelheid chápe, co ji nabízí, ale uvědomuje si, že jeho náklonnost neumí přijmout, že po tom, čím si prošla, není schopná jakéhokoli vřelého a milostného vztahu k muži. „Když jste mě poslal do své postele, byl jste jako ostatní.“¹⁴ Viktor odvětil, že se to dá napravit. V tu chvíli si uvědomuje, jak moc promarnila svou šanci. (Doc. PhDr. Vladimír Suchánek Ph.D., UPOL)

⁹ *Vladimír Suchánek: Adelheid (1969)*. In: Youtube [online]. Youtube, 2014-03-03 [cit. 2016-05-04]. Dostupné z <https://www.youtube.com/watch?v=73o2G6RFwbU>

¹⁰ *Adelheid* [film]. Režie František VLÁČIL. Česko, 1965.

¹¹ *Adelheid* [film]. Režie František VLÁČIL. Česko, 1965.

¹² *Adelheid* [film]. Režie František VLÁČIL. Česko, 1965.

¹³ *Adelheid* [film]. Režie František VLÁČIL. Česko, 1965.

¹⁴ *Adelheid* [film]. Režie František VLÁČIL. Česko, 1965.

5 Cukrová bouda

Film *Cukrová bouda* byl natočený v roce 1980 pod vedením režiséra Karla Kachyni na námět knihy Vladimíra Körnera *Zrození horského pramene*. Už samotná novela je silně autobiografická, a některé momenty z Körnerova dětství se objevují i ve filmu. Je to především smrt otce v poslední den války a odjezd na severní Moravu. Hlavní ženské role se ujala Jana Švandová, dětské role si zahráli Michal Dlouhý a Marek Mikuláš. Mezi další herecká jména patří Lubomír Kostelka (tajemník Škurek), Miroslav Macháček (Bártl), Jiří Kodet, Ivan Vyskočil nebo František Němec (velitel, učitel).

Kromě autobiografických prvků z Körnerova života, zde můžeme sledovat, jak se s koncem války vyrovnávají dva lidé z jedné rodiny, ale rozdílného postavení ve válce. Na jedné straně je to Alfréd Bártl, antifašistický Němec, kterého udala jeho vlastní žena, a on byl deportován do koncentračního tábora. Na straně druhé stojí jeho synové, kteří se přidali na stranu nacistů. Jeden padl již ve válce, druhý se přidal k werwolfům a stal se z něho fanatik, který nechce přestat zabíjet ani po skončení války.

Příběh je vyprávěn očima dítěte, očima malého Ondry, který se nemůže vyrovnat se smrtí otce. Snaží se zastat jeho místo a pomáhat matce, i když s dětskou naivitou. (Jan Šulc, *Cukrová bouda*, fdb.cz) Například vyhrabe peníze, které u nás neplatí nebo se nediví, když zadarmo dostane krávu a přivede ji domů, aby měli mléko. Vše dělá s pocitem a vůlí pomoci matce. „Mami, neboj se, já se o vás postarám. Všechno seženu!“¹⁵

Paní Příbylová, vdova a matka obou chlapců, je představitelka ženy, která se snaží i přes to, že přišla o muže, začít znovu a zařídit svým dětem nový domov. Nemají zde peníze ani přátele a život pro samotnou ženu v poválečném pohraničí je obzvláště těžký. Aby se postarala o rodinu a vydělala nějaké peníze, chodí sázet stromečky.

¹⁵ *Cukrová bouda* [film]. Režie Kachyňa Karel. Česko, 1980.

Příběh začíná smrtí Františka Příbyla, člena tajné odbojové organizace, na samotném konci války, kdy byl zastřelen při přestřelce u mostku, aby ho nemohli vyhodit do vzduchu. Pro jeho ženu a dva syny to bylo obrovské trauma a proto se rozhodli po pohřbu odjet z Hané, kde bylo až moc vzpomínek, do Jeseníků, poblíž Kralického Sněžníku. Vítá je zde pan Škurek, který rodinu dovedl k jejich novému domu.

Okolní krajina je zpustošená, domy prázdné a všude kolem je vystěhovaný nábytek. Přicházejí sem v době, kdy jsou sice němečtí obyvatelé již vysídleni, ale v okolních lesích a horách jsou stále zfanatizovaní němečtí vojáci, kteří prahnou po zabíjení. „Co sousedi?“¹⁶ „Těch se už bát nemusíte“¹⁷ po chvíli ale Škurek dodává „Tihle jsou sice pryč, ale jeden nikdy neví.“¹⁸

Škurek, místní tajemník, je téměř autentická postava tajemníka po roce 1945. Je to čínorodý člověk s mnoha přednostmi, který dokázal přežít v pohraničí v těžké poválečné době a ještě byl ochotný pomáhat ostatním lidem kolem sebe. Tito lidé vytvářeli tehdejší skutečnost a snažili se o zvelebení a zlepšení poválečné situace v pohraničí. (Karel Kachyňa, *Rozhovory 1964-2009*, s. 16) „Je to jediná postava, kterou jsem psal takzvaně na tělo herci Lubomíru Kostelkovi.“¹⁹

Ještě než pan Škurek odejde, nabízí paní Příbylové zbraň, aby se v případě potřeby mohla bránit. Ona ale odmítá se slovy „Nechte si to, nám už ty věci přinesli hodně neštěstí.“²⁰ Že v této době a v těchto místech stále není bezpečno a život zde je opravdu těžký, svědčí i scéna, kdy se Ondra snaží roztopit kamna a nalézá v nich nastrčené granáty. Později zase přijdou na to, že ve studni je petrolej.

Jednoho večera se ve vedlejší chalupě objeví muž, vyděsí chlapce a poté přijde až do chalupy k Příbylům. Beze slov se posadí ke stolu, ukrojí si chleba a paní Příbylová mu se strachem v očích nalije polévku. Začne se shánět po lidech. „Kde jsou všichni? (...) Kde jsou lidi? Kam šli? (...) To už nezůstali žádní lidi?“²¹ Malý Ondra

¹⁶ *Cukrová bouda* [film]. Režie Kachyňa Karel. Česko, 1980.

¹⁷ *Cukrová bouda* [film]. Režie Kachyňa Karel. Česko, 1980.

¹⁸ *Cukrová bouda* [film]. Režie Kachyňa Karel. Česko, 1980.

¹⁹ KÖRNER, Vladimír. *Rozhovory 1964-2009*. Praha: Dauphin, 2009. s. 17. ISBN 978-80-7272-237-2.

²⁰ *Cukrová bouda* [film]. Režie Kachyňa Karel. Česko, 1980.

²¹ *Cukrová bouda* [film]. Režie Kachyňa Karel. Česko, 1980.

běží do vsi, aby zavolal vojáky. Ti vtrhnou do chalupy a muže zatknou a odvedou. Automaticky je brán jako werwolf a taky se k němu tak chovají. „Ještě že si Hitler všechny ty svoje miláčky označoval.“²²Po tom, co ho poníží a zjistí, že není označovaný, přibíhá pan Škurek, aby mu pomohl. „Chlapiska, co to děláte (...)? Vždyť je to Freda, šel odsud první do koncentráku a teď se vrátil a živej, grandí!“²³.

Pan Bárta je německý antifašista, kterého udala jeho vlastní žena. Z koncentračního tábora se vrátil především proto, aby našel své dva syny. Bohužel se dozvídá krutou pravdu o jeho rodině. Oba synové se přidali na stranu Němců. Starší syn Hanz padl již v Africe během války a o mladším nejsou žádné zprávy. „Mrcha, potřebovala se tě zbavit, Fredo“ „Mohla mi nechat aspoň děti“ „Kdepak, ti šli oba dobrovolně.“²⁴ Rozhodujícím se pro něho stává moment, kdy zjistí, že mu někdo na dveře napsal německy „zrádce“. Chce odejít, ale oblíbí si malého Ondru a snaží se mu pomoci. Nejdříve mu dá jantarový kamínek a ukáže mu, kde by mohl sehnat trochu medu pro nemocného Martina. Po cestě potkají Trudi. Bárta se od Ondry dozví, že má v lese vlkodlaka, tak říká werwolfům. Popis, který řekne, odpovídá jeho synovi. Od té doby je Bárta odhodlaný svého syna najít i přes to, jak to může být nebezpečné.

Ondra se neshodí s myšlenkou, že jeho otce by měl v jejich rodině nahradit jiný muž, a tak potom, co potká doma velitele minérů, uteče z domu. Spícího ho uprostřed pole najde Bárta a odnese do Cukrové boudy. Při jednom z výletů do lesa, kdy šli hledat shozené paroží, uvidí ze staré rozhledny několik werwolfů. Bárta jde zpět do Cukrové boudy a pošle Ondru pro vojáky. Doufá, že se setká se svým synem a zachrání ho. K tomu bohužel nedojde. Rudi má totiž za úkol svého otce zabít a bez váhání by to udělal, ale když se dozví, že se blíží vojáci, které on zavolal, nechá otce žít. „Ba ne táto, já si tě do hrobu nevezmu. Uzdrav se z toho, žij si sto let. Ať mě máš na svědomí ty!“²⁵

Bártaovi se uznání dostává až na konci filmu, kdy za ním do Cukrové boudy přijde velitel a nabízí mu místo v Šumvaldu. „Obdivuji vás, jako Němec a vydržel jste

²² *Cukrová bouda* [film]. Režie Kachyňa Karel. Česko, 1980.

²³ *Cukrová bouda* [film]. Režie Kachyňa Karel. Česko, 1980.

²⁴ *Cukrová bouda* [film]. Režie Kachyňa Karel. Česko, 1980.

²⁵ *Cukrová bouda* [film]. Režie Kachyňa Karel. Česko, 1980.

zůstat slušným člověkem. (...) Není na světě moc čestných lidí.“ „Nikdo už není.“²⁶
Dozvídá se, že jeho syn nepřežil. Ztrácí poslední důvod k životu.

Celý film je protkán Ondrovými vzpomínkami na otce a jeho rozhovory s ním. Nejdůležitější je poslední snové setkání, kdy mu otec řekne, že až vyroste, tak se o sebe zvládne postarat a všechny situace, se kterými si teď neví rady, jednou zvládne.

Ve filmu můžeme sledovat tři propletené linie příběhu. Prvním je vypořádávání se malého Ondry se smrtí otce, stěhování se a následná snaha zastat jeho místo v rodině. Druhou linii můžeme sledovat na chování lidí v poválečné době v pohraničí. Na chování lidí postiženými válkou hlavně psychicky, kteří nevěří žádnému cizímu člověku a kteří nerozdělují lidi podle činů, ale podle národnosti. Obyvatelé, kteří se z krajiny zpustošené válkou snaží udělat místo pro normální život. Především pak můžeme pozorovat chování člověka zrazeného jeho nejbližšími a vytlačeného na okraj společnosti. Němce Alfréda Bártla, kterému válka vzala rodinu.

²⁶ *Cukrová bouda* [film]. Režie Kachyňa Karel. Česko, 1980.

6 Zánik samoty Berhof

Zánik Samoty Berhof se v roce 1983 ujal režisér Jiří Svoboda. Původně byl scénář napsán pro Františka Vláčila a roli československého poručíka si měl zahrát Petr Čepek. Film byl však v roce 1969 zakázán. Prosadit se ho podařilo téměř po více než 15 letech díky polské koprodukcí a režiséru a producentovi Jerzy Kawalerowiczovi. Tento snímek byl uveden na festivalu v Cannes, kde získal cenu poroty i diváků. Další významnou cenu film získal v hlavní soutěži Mezinárodního filmového festivalu v Karlových Varech – Velkou zvláštní cenu. (Rozhovory 1964 – 2004)

Ve filmu si zahráli Ladislav Křiváček (Habinger), Jana Brejchová (sestra Salome), Marek Probosz a Zbigniew Suszynski (werwolfové), Evelyn Steimarová (Hilda), Milan Kňažko (poručík), Petra Vančíková (Ulrika).

Příběh odhaluje, jak nepřehledná a nebezpečná doba byla po válce v pohraničních oblastech. I když byl oficiálně uzavřen mír, někteří zbylí Němci, werwolfové, se odmítali vzdát, ukrývali se v horách a nepřestávali vraždit.

Na samotě Berhof žije Habinger se svou dcerou Ulrikou. Matka jí zemřela již v úvodu filmu a Gusta, ještě než matku pohřbili, přivezl na Berhof Tyldu, ženu lehčích mravů, která se za války „tahala“ s Němci, a tak ji ze vsi vyhnali. Žijí si v horách klidně. Vědí, že se tam potulují zbylí Němci, ale i tak si nebezpečí nepřipouštějí. Panika a strach zavládne až tehdy, když najdou mrtvého, na vratech pověšeného Floriána. Polského obyvatel, který u sebe nechal přespat chlapce, Ericha, člena werwolfů, který se snaží utéct a je zraněný. Již v prvních minutách filmu se seznamujeme se sestrou Salome, která vede zbylé Němce ukryté v horách, v rozhovoru s československým poručíkem, který se snaží zabezpečit kraj a nebezpečné werwolfy z lesa dostat. Nikdo nepodezírá sestru, že by něčeho takového byla součástí, proto jí dává povolení na dva měsíce pobytu.

Ulrika, dcera Habingera, se se sestrou Salome spřátelí, netuší, že je spolčená s werwolfy. Myslí si, že ji dopomůže dostat se do kláštera, aby ji už žádný z otcových přátel neponižoval. Na půdě objeví zraněného Ericha. Rozhodne se o něho postarat i přesto, že je Němec. Jelikož Erich ví, že umírá, prosí jí, aby ho nepohřbila na Berhofu, ale odvezla do Ostružné, kam se celou dobu snažil dostat. Jeho přání vyplní na konci filmu, kdy ho odváží z Berhofu a on cestou umírá.

Salome je řádová sestra a také velmi rozporuplná osoba. Na jednu stranu pomáhá mladým werwolfům a účastní se jejich vraždění, na druhou stranu však není tak bezcitná a zfanatizovaná jako oni, protože při každém utrpení vždy zasáhne a snaží se ho zmírnit. V některých momentech můžeme mít pocit, že obyvatele Berhofu šetří kvůli Ulrice. Je si také vědoma, že Německo prohrálo a je konec války, snaží se pouze mladé Němce dostat do bezpečí.

Ona a další dva Němci přijdou na Berhof převlečení jako řádové sestry. Nic netušící obyvatelé Berhofu je přivítají a ubytují. V noci však přijde četník Lašica. Jeden z Němců vytáhne na Habingera zbraň a přinutí ho mlčet. Počkají, až pan Lašica vyjde z domu a bude chtít odjet. Tuší, co se stane, jelikož ho Habinger stále opatrně upozorňuje. „To by jste si měl rozmyslet, pane Lašica. V takové slotě?“²⁷ Pan Lašica však nedbá varování a vyjde z domu. Potom, co četníka zabíjí, vrátí se do chalupy a již bez převleku vstoupí do světnice, kde sedí vyděšení obyvatelé Berhofu.

Ukrývají se zde několik dní. Vše se změní, když pošlou Ulriku do města pro léky. Lékárník se po přečtení seznamu vyděsí. Řekne jí, že léky bude mít připravené v poledne v kostele. Podle lísku se seznamem léků a také Ulričina chování poručík poznal, že jsou na Berhofu werwolfové a snaží se od Ulriky získat nějaké informace.

Konec filmu je velmi dramatický a vyhrocený. V posledních minutách příběhu nalezneme Habinger Tyldu v posteli s oběma Němci a ve vzteku a zlobě je probodne vidlemi. Sestra Salome zdrcená, že ztratila své dva blízké, otevírá vrata a za motliteb jde polem i když ví, že jde na smrt.

²⁷ *Zánik Samoty Berhof* [film]. Režie Jiří Svoboda. V polské koprodukcii, 1969.

Příběh blíže ukazuje fanatismus werwolfů, kteří stále věří ve vítězství Německa. „Bůhví, kolik našich je ještě po lesích. Možná tisíce! Až se spojíme...“²⁸ Dále odkrývá povahu lidí, kteří takzvaně tancují, jak hudba hraje. Představitelkou zvráceného civilního člověka je například Tylda, která se za války stýká s Němci, po válce se nastěhuje k Habigerovi, aby ji nehrozil odsun a při obsazení Berhofu se opět spustí s Němci, jelikož ví, že je to pro ni bezpečnější. Opakem je československý poručík, který se snaží vyčistit okolí od zbylých werwolfů a bojuje za spravedlnost. Ve filmu můžeme sledovat také příběh Ulriky a Ericha, kde zvítězí soucit nad predsudky a záští. (filmový přehled, Zánik samoty Berhof, fdb.cz)

Po přečtení literární předlohy a zhlédnutí filmu si můžeme všimnout jistého charakteristického posunu u některých postav. „Například erotické oscilace mezi sestrou Salome a mladými werwolfy. Také vyústění postavy Habigera k vražedným činům neodpovídá tomu, jak jsem postavu napsal. Představoval jsem si ho jako slabého člověka, opilce, který by ale nebyl schopen takového činu.“²⁹

²⁸ *Zánik Samoty Berhof* [film]. Režie Jiří Svoboda. V polské koprodukcii, 1969.

²⁹ KÖRNER, Vladimír. *Rozhovory 1964-2009*. Praha: Dauphin, 2009. s. 25. ISBN 978-80-7272-237-2.

7 Závěr

Filmové adaptace Podzimních novel jsou díla, která vypovídají o lidských osudech a tragédiích, které potkaly obyvatele pohraničí po 2. sv. válce. Příběhy, které se sice ve filmech týkají konkrétních postav a míst ve skutečnosti prožívali obyčejní lidé, ať už ve válce vinných nebo nevinných. Na každém z nich se nějak podepsalo válečné období i situace po něm. Po zhlédnutí filmových příběhů si můžeme všimnout, že v každém z nich se autor věnuje jiným tragickým osudům, ale i přes to velmi podobným. Ve všech třech dílech proti sobě stojí lidé, kteří válku prožili na opačných stranách, ať už národnostních, věkových nebo společensky postavených.

Adelheid je příběh o snaze vytvořit domov bez nenávisti a ohlížení se do minulosti. Stojí v něm proti sobě dva lidé, kterých se válka dotkla odvrácenou stranou. Na jedné straně je to poručík, který ve válce bojoval za Československo a i přes to se bez jakýchkoli předsudků vůči Němcům snaží žít poklidným životem. Na straně druhé je to dcera vysoce postaveného Němce, která sice během války žila v luxusu a blahobytu mezi elitou, ale byla tak ponížená a psychicky zlomená, že nebyla schopná přijmout šanci na lepší život.

Příběh Cukrové boudy ukazuje osudy obyvatel, kteří přišli o někoho blízkého. Němce, který celou válku prožil v koncentračním táboře a po návratu zjistil, že přišel o své dva syny, jelikož se přidali na stranu nacistů a jeho zavrhlí. K tomu všemu musí snášet ponižování od lidí v okolí, kteří nepřijmuli možnost, že by mohl být čestný a nevinný. Proti němu stojí chlapec, kterému zabili ke konci války otce. Stejně mezi nimi je, že ztratili ty nejbližší a potýkají se s různými těžkostmi života, ale jejich situace, dle mého názoru, stejná není. Pokud komukoli zemře blízký člověk, ať je to otec nebo matka, je to těžké, ale žijeme s vědomím, že nám odešel někdo, komu na nás záleželo a nebylo to z jeho vůle. Pokud nás ale někdo blízký opustí, zavrhne a nenávidí z vlastní vůle, tak žijete s pocitem, kde jste udělali chybu a zda je to možné napravit, celý život.

Nejvíce ukazují rozpolcenost společnosti v prvních měsících po válce postavy ve filmu Zánik samoty Berhof. Společně s lidmi z měst a vesnic, kteří už byli v relativním bezpečí a snažili se napravit škody po válce, žili v okolních horách na samotách lidé ohrožení zfanatizovanými Němci, kteří i přes nebezpečí, které jim hrozilo, zůstávali

věrní svému domovu. Mezi nimi byli i jedinci, kteří takzvaně hráli, jak hudba hrála, vždy uctívali národ, který vyhrával a dům, který je pohostil.

Všechny tři příběhy mají jednu věc společnou a to snahu lidí žít co nejnornálnějším životem i přes dobu, ve které se nacházejí. Každý se sice ocitá v jiné situaci, potkávají ho jiné tragické události a jinak celou situaci zvládá, ale touha po domově a klidu je společná nejen pro postavy z výše uvedených děl, ale i pro všechny lidi se skutečnými osudy.

Je těžké soudit, zda celá poválečná situace byla vyřešena správně. Zda se mělo opravdu jednat podle starého zákona „oko za oko, zub za zub“ nebo se měli Češi nad celou situaci povznést a říct „Válka je válka, ale ta skončila. Nemstěme se.“ Můžeme mít zlost na děti v řadách německých werwolfů, které někdo oblbnul ve věku, který u nás v dnešní době není ani trestem postižitelný? Máme snad právo trestat lidi, kteří zabíjeli, protože to byl jediný způsob jak přežít? Na druhou stranu, můžeme jen tak lusknutím prstu vymazat nenávisť, která v lidech roste tolik let? Můžeme chtít po matce, aby se smířila s tím, že jí zabili syna? Pro člověka, který se na věc dívá s odstupem času a bez osobních emocí a zážitků vyvstává mnoho otázek, na které nejspíš nikdy nenajde konečnou odpověď. Jak Němci, tak i Češi měli pro své jednání nějaké důvody a nám už nepřísluší tuto dobu ani jejich činy hodnotit. Každý z nás si můžeme utvořit nějaký názor, kterým si vysvětlíme, proč to tak bylo, ale nikdy se nedozvíme, či názor je ten správný.

II. Projektová část bakalářské práce

8 Úvod

Podstatou projektu je promítání filmové adaptace Cukrová bouda, film natočený podle novely Zrození horského pramene od Vladimíra Körnera. Tento filmový snímek jsem si vybrala proto, že je v něm nejlépe vidět rozdíl mezi vnímáním poválečné situace dospělým člověkem a dítětem. Dále v něm můžeme sledovat předsudky Československého obyvatelstva vůči Němci, který byl celou válku zavřený v koncentračním táboře.

Součástí promítání je i úvodní krátká přednáška, která diváky obeznámí s podstatou filmu a především publiku ujasní nebo seznámí s historickými fakty a kontextem doby, ke které se děj vztahuje. Po promítání je vymezeno dostatek času na dotazy diváků popřípadě pro jejich diskusi.

9 Realizace

Na začátku plánování projektu jsme se nejdříve s vedoucím mé práce museli dohodnout, jak si oba realizaci představujeme. Má první představa o průběhu a výstupu projektové části spočívala v porovnání názorů a postojů na danou problematiku dětí základní školy s názorem dospělých lidí. Tento projekt bohužel nebyl zrealizován, jelikož jsem se setkala pouze s negativními reakcemi na straně 3 základních škol. Zůstalo tedy pouze u jedné věkové kategorie a to 18 let a více.

Jelikož je má práce o třech filmových snímcích, tak jsem chtěla zakomponovat do jednoho dne všechny tři filmy. Představovala jsem si to jako přednášku spojenou s promítáním klíčových situací z filmů, které by dokládaly a názorně ukazovaly konkrétní fakta. Po konzultaci s panem profesorem jsem uznala, že pro diváka bude přínosnější, když zhlédne jeden film celý, který doloží informace řečené před promítáním filmu a poté se probere v závěrečné diskusi.

9.1 Autorská práva

Pro vzdělávací účely platí výjimka bezplatného promítání díla, která je uvedena v autorském právu v oddílu 2 Volná užití a zákonná licence §31 odstavec 1 písmeno c.:

„Do práva autorského nezasahuje (...) užije dílo při vyučování pro ilustrační účel nebo při vědeckém výzkumu, jejichž účelem není dosažení přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, a nepřesáhne rozsah odpovídající sledovanému účelu;

vždy je však nutno uvést, je-li to možné, jméno autora, nejde-li o dílo anonymní, nebo jméno osoby, pod jejímž jménem se dílo uvádí na veřejnost, a dále název díla a pramen.“³⁰

9.2 Čas a místo

Promítání bylo stanoveno na úterý 5.4.2016 od 16:00. Pro projekci jsem vybrala půdu Univerzity Hradec Králové, jelikož zde učebny disponují potřebným promítacím zařízením. Z důvodu plánování komornější akce s menším publikem, především kvůli závěrečné diskusi, jsme ne zvolili Aulu, ale pouze posluchárnu.

Při výběru vyhovujících prostorů bylo zapotřebí všechny učebny, které byly v daný termín volné, projít a překontrolovat. Naučit se efektivně pracovat s technikou, vyzkoušet promítací zařízení, zjistit zda správně funguje stahování rolet a vyzkoušet i samotný úvodní proslov.

9.3 Propagace

Základem propagace akce byly především letáčky rozvěšené po budově A sídlící vedle Vědecké knihovny v Hradci Králové. Vytisknout jsem je nechala na lesklý papír a uvedla na ně informace o místě, včetně označení učebny a budovy, čase a dnu konání a o vstupu, který byl zdarma. Dále jsem akci uveřejnila na stránkách facebook.cz, kde jsem vytvořila událost a opět jsem uvedla základní informace, které jsou uvedené výše. Pozvánka na internetu byla rozšířena o stručné informace týkající se filmu, režiséra,

³⁰ČESKO. Zákon č. 121/2000 Sb. ze dne 7. dubna 2000 o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon). In: Sbírka zákonů České republiky. 2000, částka 36, s. 1658-1685. ISSN 1211-1244. Dostupný také z <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=2000&typeLaw=zakon&what=Rok&stranka=12>

scénáristy a dobového kontextu a programu akce, které měli zájemci osvětlit základní důvod pořádání akce a především nalákat k účasti.

9.4 Průběh

V den promítání jsem na Univerzitu přijela o hodinu dříve, než měla akce začít, abych měla dostatek času vyřešit případné problémy, které mohly nastat. A nastaly hned v začátku, kdy jsem se dozvěděla, že je zamluvená jiná posluchárna, než která byla domluvená a která byla na pozvánkách. Tuto situaci jsem vyřešila rychlým vyzkoušením nové učebny a techniky. Aby se všichni účastníci dozvěděli o změně, domluvila jsem se s přednášejícím, který byl v danou dobu v původní posluchárně, aby případné zájemce o promítání posílal na správné místo.

I přes počáteční komplikace jsme začali v 16:00. Nejdříve jsem všechny přivítala a představila se. Vysvětlila jsem, proč je uspořádáno setkání s promítáním a stručně jsem nastínila obsah mé bakalářské práce. Následovala krátká přednáška o díle samotném, o režisérovi a především o kontextu poválečné situace v Československu. Následně jsem diváky poprosila, aby si během sledování filmu připravili případné dotazy a postřehy týkající se filmu samotného nebo dobového kontextu. Poté jsme přistoupili k promítání. Plátno bylo pěkně vidět a zvuk fungoval bez nejmenších potíží.

9.5 Diskuze

Velmi důležitým bodem, byla závěrečná diskuze. Předpokládala jsem, že se dozvím názor diváků na samotný film a také jejich postoj k poválečné situaci v Československu. Jelikož věkové rozmezí diváků bylo od 20 do 30 let, tak jsem mohla pozorovat, jaké znalosti mají o této době lidé, kteří mají informace pouze zprostředkovaně a především kde je načerpali.

První otázky se týkaly samotného filmu, konkrétně společenského rozvrstvení postav. Musela jsem vysvětlovat, kdo byli werwolfové nebo například proč ženy, které společně s paní Příbylovou sázeli stromky, měli bílou pásku na ruce. Další otázka se týkala pana Bártla, jeden z diváků nepochopil vztah mezi panem Bártlem a jeho synem, který se přidal na stranu nacistů. Tento dotaz jsem přisuzovala spíše menší pozornosti při sledování filmu. Velmi mě překvapilo také konstatování, že kdyby nebylo úvodní krátké přednášky a uvedení do problematiky, tak by téměř nikdo z nich nevypozoroval, jakého tématu se film dotýká a které období popisuje.

Diváci byli při závěrečné diskuzi velmi aktivní a nehovořili pouze se mnou, ale i mezi sebou, což bylo velmi přínosné. Během rozhovoru na konci promítání jsem se utvrdila v názoru, že mladí lidé, ať už studující či pracující, nemají valné znalosti z tohoto období. Všechny informace, které získali, byly pouze z úst učitelů na základní škole, kde jim byl vštěpen jeden názor bez okolních potřebných znalostí a faktů a bez možnosti na toto téma jakkoli diskutovat. Díky jejich otevřenému přístupu jsem zjistila, že období, které se dotýká našich blízkých, kteří v této době žili, je pro ně pouze jakousi událostí, nad kterou se nemusíme zamýšlet, protože názor je všeobecně znám a je to „přece jasné“.

Zajímavé pro mě na celé diskusi bylo, že se nikdo z přítomných nepozastavil nad chováním společnosti vůči panu Bártlovi. Snažila jsem se zavést debatu k rozdílnému chování dospělého člověka a dítěte ve filmu. Nejdříve mi bylo řečeno, že by je nenapadlo si všimnout těchto drobností a až po reakci ostatních, kteří se nad řečeným problémem zamysleli, všichni přiznali, že takto při sledování filmu nepřemýšlel nikdo z nich.

Po ukončení diskuse jsem se s přítomnými rozloučila a poděkovala především za aktivní účast, která byla přínosná nejen pro mě, ale také pro všechny zúčastněné.

10 Příležitosti

Promítání v rámci mé bakalářské práce se týkalo pouze tvorby Vladimíra Křiváčka a poválečné situace v Československu. Příležitost tohoto projektu bych viděla především v možnosti uspořádání cyklu promítání, kdy bychom se při každém setkání věnovali jinému významnému období ve 20. století. Nemusíme se držet pouze historicko-politické problematiky, ale zaměřit se můžeme i na jiná témata. Například móda 20. let nebo hudba 60. let. Tato setkání by mohla být doprovázena vždy zajímavým programem. Poslechem hudby daného období nebo například krátkou přehlídkou oblečení ukazující trendy dané doby.

11 Vyhodnocení

Úvodní slovo, promítání a závěrečná diskuze trvala přibližně 2 hodiny a 30 minut. Celý projekt jsem se snažila směřovat ke komornější události, kde bude maximálně 15 lidí a uvolněnější atmosféra. Především kvůli závěrečné diskuzi, kde jsem chtěla, aby byli účastníci otevření a nebáli se zeptat na jakékoli dotazy a diskutovat i mezi sebou. Dalším důvodem, kvůli kterému byla akce uspořádána pro menší publikum, jsou zkušenosti s rozhovory na téma odsunu či vyhnání Němců. Často jsem se setkala s velmi emotivním vyjadřováním a velmi vyhraněným názorem. Také z těchto důvodů jsme se vyvarovali uspořádání akce v Aule, objektu společné výuky. Svůj postup jsem během akce zhodnotila jako správný. Promítání se zúčastnilo sice jen 6 lidí, ale o to lepší atmosféra panovala v průběhu. Pro větší pohodlí diváků jsem připravila menší občerstvení, které k promítání filmu jistě patří.

Celý projekt byl velmi přínosný především proto, že z našeho setkání odcházelo 6 lidí, kteří se nad tímto velmi nevyjasněným obdobím zamysleli a uvědomili si, že události, které provázely konec Druhé světové války a první měsíce po ní, se nedají rozdělovat pouze na dobro a zlo.

ZÁVĚR

Bakalářská práce zpracovává tři filmové adaptace, které byly natočeny podle scénářů Vladimíra Körnera, Adelheid, Zánik samoty Berhof a Cukrovou boudu. Zaměřila jsem se na porovnání těchto děl z hlediska česko-německých vztahů v poválečném Československu. Jak se v dané společenské situaci cítí jednotlivé postavy a jak ovlivňuje jejich chování a běžný život.

Téma práce jsem si vybrala především proto, že jsem se chtěla tímto obdobím zabývat bez snahy přiklánět se k jednomu či k druhému vyhraněnému názoru. A pokusit se na toto téma vést diskuzi se skupinou lidí, díky níž bych mohla vyvodit závěr, jaké povědomí o poválečné situaci v Československu mají dnešní mladí lidé a s jakým názorem k těmto událostem přistupují. Ke splnění této vize bylo zorganizováno promítání jednoho ze tří filmů, konkrétně Cukrové boudy, doplněné o úvodní slovo, ve kterém jsem účastníky setkání krátce seznámila s problematikou poválečného období a nastínila jsem jim, o čem film pojednává.

Podkladem pro naše setkání byla teoretická část bakalářské práce, která se věnuje v jednotlivých kapitolách česko-německým vztahům v průběhu let od 19. století, dále se věnuje scénáristovi jednotlivých děl a autorovi knižních předloh Vladimíru Körnerovi a v neposlední řadě také informuje o režisérech, kteří se podíleli na vzniku filmových adaptací.

Na projekt bakalářské práce lze dále navázat cyklem sezení, kde se vždy budou zabývat jiným tématem, tudíž se pokaždé dotknou i jiného okruhu lidí. Doprovázené mohou být filmem, jako v našem případě, nebo také výletem na významné místo, poslechem hudby a podobně. Zakončeny by měly být besedou, kde by vedoucí cyklu získal zpětnou vazbu, a účastníci setkání by si mohli vyměnit názory mezi sebou.

ZDROJE

Primární zdroje – audiovizuální

Adelheid [film]. Režie František VLÁČIL. Česko, 1965.

Cukrová bouda [film]. Režie Kachyňa Karel. Česko, 1980.

Zánik Samoty Berhof [film]. Režie Jiří Svoboda. V polské koprodukcí, 1969.

Sekundární zdroje - tištěné

BLAHYNKA, Milan et al. *Čeští spisovatelé 20. století: slovníková příručka*. Praha: Československý spisovatel, 1985. ISBN 22-149-85.

Cesta do katastrofy: československo-německé vztahy 1938-1947. Štířín u Prahy: Ústav mezinárodních vztahů za podpory nadace Konráda Adenauera, 1992. ISBN 80-901301-7-8.

KÖRNER, Vladimír. *Rozhovory 1964-2009*. Praha: Dauphin, 2009. 246 s. ISBN 978-80-7272-237-2.

KUČERA, Jaroslav. *Odsun nebo vyhnání*. Praha: H&H, 1991. Panorama dějin, 39 s. ISBN 80-85467-32-1.

NOVOTNÝ, Vladimír. *Tragické existenciály Vladimíra Körnera*. 1. vyd. Praha: ARSCI, 2013. Literární věda. ISBN 978-80-7420-033-5.

RICHTER, Karel et al. *Bez démonů minulosti: Česko-německé vztahy v osudových okamžicích společné minulosti*. Praha: Rodiče s.r.o., 2003. 344 s. ISBN 80-86695-39-5.

Sekundární zdroje - webové

Česká televize. *Adelheid* [online]. Brno, Ostrava: Česká televize, 13.1.2012 [2016-04-20]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/16420-adelheid/29138360047/bonus/5135-adelheid-ocima-vladimira-kornera-a-zdeno-kubiny/>.

Festival spisovatelů Praha: Zločin a trest 2016. *Vladimír Körner: FSP 2013*. [online]. © 1998-2016 [cit. 2016-04-20]. Dostupné z <http://www.pwf.cz/archivy/autori/vladimir-korner/cz/>.

Filmový přehled. *Zánik samoty Berhof*. In: Filmová databáze s.r.o. [online]. © 2003-2016 [2016-04-20]. Dostupné z: <http://www.fdb.cz/film/zanik-samoty-berhof/popis-obsah/23588>

KÖRNER, Vladimír. *VIDEO: Diskuze s Vladimírem Körnerem*. In: pwf.cz [online]. 26.2.2014 15:51 [cit. 2016-04-20]. Dostupné z: http://www.pwf.cz/archivy/texty/clanky/video-diskuze-s-vladimirem-kornerem_10085.html.

Společnost v Sudetech po roce 1945. In: antikomplex.cz [online]. © Antikomplex 2016 [2016-03-18]. Dostupné z <http://www.antikomplex.cz/spolecnost-v-sudetech-po-roce-1945.html>

ŠULC Jan. *Cukrová bouda: obsah filmu cukrová bouda*. In: Filmová databáze s.r.o. [online]. © 2003-2016 [2016-04-20]. Dostupné z <http://www.fdb.cz/film/cukrova-bouda/5353>.

Vladimír Suchánek: Adelheid (1969). In: Youtube [online]. Youtube, 2014-03-03 [cit. 2016-05-04]. Dostupné z <https://www.youtube.com/watch?v=73o2G6RFwbU>